

ANMELDELSER

TV-KØKKENET SOM MASKULINITETSARENA

Jonatan Leer: Maskulinitet – Kønskamp i TV-køkkenet. Aarhus Universitetsforlag, 2017, 189 sider. 199,95 kr.

I denne bog undersøger den danske kulturforsker Jonatan Leer en række kendte tv-kokkes maskulinitetspraksisser. Leer mener, at tv-køkkenet er en vigtig kønsarena, fordi det “galleri af nye mandlige *celebrity chefs*”, som har præget mediebilledet siden starten af 1990’erne ikke bare formidler opskrifter på mad, men også på det gode liv, idet mange af programmerne har en underliggende kønspolitisk dagsorden. Gennem bogen nærstuderer Leer et udvalg af madprogrammer med mandlige tv-kokke fra Frankrig, Storbritannien og Danmark i en femtenårig periode efter Jamie Olivers første madprogram *The Naked Chef* (1999-2001). *The Naked Chef* var ifølge Leer skelsættende, fordi programmet indebar en “nyforhandling af relationen mellem mad og maskulinitet” ved at flytte madlavningen fra det professionelle (maskuline) køkken til et feminint domæne i form af Jamie Olivers private, hjemlige køkken (s.13).

Bogens samlede empiriske grundlag er mig uklart, men det empiriske materiale forekommer omfattende. Så vidt jeg kan se, analyserer Leer ni forskellige madprogrammer, hvoraf de fleste af programmerne kører over adskillige sæsoner, samt en række andre tv-programmer og medieoptrædener, bl.a. Normas kendte chefkok René Redzepis forsideoptræden i *Time Magazine* i 2012.

Teoretisk anlægger bogen et performativt og poststrukturalistisk perspektiv på køn, som især er inspireret af danske Dorte Marie Søndergaards “Tegnet på Kroppen”. I lighed hermed undersøger Leer spændingen mellem traditionelle og posttraditionelle kønskonstruktioner samt “hvordan koderne for at ’gøre mad’ kan bruges til at forhandle udtryk for maskulinitet” (s.16). Desuden er Leer inspireret af Bourdieus berømte pointe fra *Distinktionen* om, at smag klassificerer og klassi-

ficerer den, der klassificer. Endelig fokuserer Leer med inspiration fra både Raewyn Connell og Eric Anderson på konkurrerende maskulinitetspraksisser samt deres både horisontale og vertikale relationer.

KØNSOPDRAGELSE OG GASTRONATIONALISME

Bogens hovedpointe er, "at selvom der i materialet findes meget forskellige koblinger af madlavning og maskulinitet, hvoraf nogle fornyer manderollen, så bruges mad oftere til at skabe bånd til traditionelle maskulinitetsformer" (s. 22). Derfor konkluderer Leer, at "det kønseksperimenterende og den fornyelse af manderollen, der blev lanceret i Jamie Olivers første program, ikke er fortsat" (s. 170). Denne konklusion når Leer frem til via analyser af fire centrale tendenser i de analyserede madprogrammer. Den første er tendensen til "rechefisation" eller revitaliseringen af den professionelle kok (kapitel 3). Her analyseres det, hvordan henholdsvis Gordon Ramsay, René Redzepi og den mindre kendte molekylærkok Heston Blumenthal på meget forskellig vis praktiserer professionel maskulinitet via "mandlighedskonnoterede modeller for kreativitet, originalitet og virksomhed" (s. 80). Den næste tendens Leer tager fat på er "TV-kokken som kønsopdrager" (kapitel 4). Her analyserer Leer, hvordan maddannelse af "usunde medborgere" bruges af Jamie Oliver, Cyril Lignac og Claus Meyer til at "disciplinere og 'korrigere' bestemte måder at gøre køn på" (s.84) blandt henholdsvis britiske arbejderklassekvinder, den franske arbejderklasse og mandlige, danske fængselsindsatte. Herefter tager Leer fat på programmer med mandlige rejsekokke og deres tilbøjelighed til "[g]astronationalisme i tv-køkkenet" (kapitel 5). Her er pointen bl.a., at "de mandlige kokkes forsøg på at genskabe kontakt med den nationale madkulturarv er tæt koblet til et forsøg på at ophøje traditionelle maskuline identiteter og integrere disse på forskelligvis i et moderne maskulint udtryk". I dette kapitel viser Leer også, hvordan de hvide rejsekokkes symbolske grænsedragninger undertiden mar-

ginaliserer forskellige former for traditionel maskulinitet og ofte helt overser kvinder. Bogens sidste empiriske kapitel undersøger "Madlavning som maskulin eskapisme" (kapitel 6). Her belyses det, hvordan madprogrammer som *Spise med Price, Nak & Æd* samt Jamie Olivers "Jamie at Home" fremstiller madlavning som et maskulint frirum. Eksempelvis analyseres Brødrene Prices sommerhus som en 'homosocial heterotopi'. Fælles for de tre programmer er ifølge Leer, at "de viser mænd lave mad og lege med maden uden for en hverdagslig kontekst. Disse rum er bygget op omkring fantasi, leg og drømmebilleder og fjollerier og er hermetisk lukkede for kvinder" (s. 169). Symbolsk bygges programmerne op omkring et modsætningsforhold mellem det moderne, urbane, komplicerede og kvindelige over for naturen, det ægte vellevede, ukomplicerede, humoristiske og maskuline.

INDSPARK I MASKULINITETSDEBATTEN?

Samlet set er bogen velskrevet, og argumentationen er let at følge, også selvom man ikke er kønsforsker eller har forhåndskendskab til tv-programmerne, som behandles. Bogens væsentligste styrke ligger i de empiriske analyser. Her leverer Leer en række stærke beskrivelser og analyser af den kønnede kompleksitet og de spændinger, som findes både inden for og mellem de forskellige madprogrammer. Men man kan ikke nå alt i en kort bog som denne, og derfor vil jeg afslutte med en lille anke. I sine analyser sætter Leer forskellige teoretiske vinkler i spil på kreativ vis. For eksempel fungerer hans brug af Foucaults begreb *heterotopi* godt i analysen af Brødrene Prices sommerhus som ramme for deres homosociale maskulinitetspraksis. Derfor kunne jeg som kønsforsker have ønsket mig, at Leer havde forsøgt at anvende de glimrende analyser som springbræt til at belyse moderne maskulinitet lidt mere perspektiverende. I bogens afsluttende kapitel "Madmænd og post-traditionel maskulinitet" diskuteres bogens fund i relation til enkelte kendte positioner i

samtidens maskulinitetsdebat omkring post-traditionelle kønspositioner og nye faderroller. Men diskussionen er ganske kort og har mere en konkluderende og refleksiv karakter end den bærer præg af at være et teoretisk bidrag. Jeg kunne godt have ønsket mig, at Lær skubbede lidt hårdere til maskulinitetsdebatten. Som sociolog uden forskningsmæssigt kendskab til madsociologi synes jeg, det kunne være spændende, hvis bogen havde haft en grundigere diskussion af, hvordan mad og madlavning generelt “rekønnes” og kønskodes i disse år, og hvordan madprogrammerne bidrager til mere overordnede forandringer i “madskuliniteten” uden for tv-køkkenet.

*Morten Kyed
Lektor i sociologi
Institut for Sociologi og
Socialt Arbejde
Aalborg Universitet*

AT NAVIGERE I TAVSHEDEN

Eva Borgström: Berättelser om det förbjudna. Begär mellan kvinnor i svensk litteratur 1900-1935, Makadam, 2016, 308 sider, pris: 198 kr.

Eva Borgström er en pioner i svensk homolitteraturhistoriografi, en disciplin vi kun kan misundende svenskerne. Den manglende pendant i Danmark er et resultat af den årtier lange, systematiske nedprioritering af forskning i køn og seksualitet, især indenfor humanvidenskaberne, hvor forskningsdesideraterne står i kø, ikke mindst indenfor litteraturvidenskab. I Norge og Sverige har dette fokus medført ny- og genopdagelser af glemt og/eller marginaliseret litteratur, frugtbare fortolkningsdebatter samt dristige og produktive nylæsninger af klassikere som Strindberg, Lagerlöf, Prøysen og Ibsen. I Danmark kløjs vi stadig med den kyske nationalfisselette H.C. Andersens kønsforskrækkede femininitet.

Denne mangel skyldes alene forskningspo-

litiske nedprioriteringer, for paradoksalt nok besidder Danmark langt rigere homolitteratur end Norge og Sverige. Homoseksualitet tematiseredes både tidligere og i større udstrækning i romaner, noveller, dramatik, essayistik, journalistik og medicin, sandsynligvis især på grund af naboskabet til Tyskland, først og fremmest Berlin, som er den moderne homoseksualitets og sexologis vugge. I denne anmelders øjne er det en skandale, at denne kulturarv er næsten fuldkommen negligeret, og at Danmark i denne henseende endnu engang, med Georg Brandes' ord, er endt som Europas blindtarm.

Eva Borgströms specialstudie, *Berättelser om det förbjudna. Begär mellan kvinnor i svensk litteratur 1900-1935*, slår ned i en periode, hvor den moderne homoseksualitet for første gang blev italesat og sat på politiske, videnskabelige, teologiske, juridiske, moralske og æstetiske dagsordener. Det er således ikke uproblematisk at fastholde et snævert litteraturhistorisk perspektiv, og Borgström inkluderer da også vigtige referencer til andre italesættelser af homoseksualiteten, både undervejs i fremstillingen og i den afsluttende mere essayistiske ekskurs om faglitteraturens fiktioner, der rummer interessante eksempler på krydsreferencer og forbindelseslinjer mellem sexologi og litteratur.

Periodens forfattere var naturligvis ofte præget af medicinens forståelsesrammer, men læger, jurister og videnskabsfolk orienterede sig også i litterære fremstillinger af homoseksualitet. Ideelt set kunne Borgströms studie godt have inddraget en bredere homoseksualitetshistorie end den snævert litterære, men det ville måske have sprængt projektets rammer; fokuset på litteratur er sandsynligvis resultatet af en klog begrænsning. Et eksempel på, at litteratur- og homohistorie kan bringes på produktiv talefod ses for eksempel i Wilhelm von Rosens uundværlige mastodontafhandling *Mänens kulør*, dansk bøsseforsknings bibel.

Berättelser om det förbjudna ligger i forlængelse af Borgströms tidligere forskning, især *Kärlekshistoria. Begär mellan kvinnor i 1800-tallets litteratur* fra 2008. Hendes ekspertise

kan forklare det enorme formidlingsoverskud, den smittende begejstring og aldeles ubesværede fremstilling af ganske komplekse problematikker, først og fremmest hvordan de otte forfatterskaber, bogen behandler, navigerede i tabuiseringen af og tavsheden omkring kvindekærlighed. Den ligefremme stil og tilsyneladende enkelhed er ikke produktet af naivitet, men af imponerende kundskaber. Læsere, der tørster efter teoretisk nyudvikling, en tesebærende afhandling, eller nye, sofistikerede queer læsestrategier, går forgæves i denne bog. Som Borgström selv skriver:

Men teorin kommer här att användas på et mer nedtonat sätt än som varit vanligt i den senaste decenniernas genusvetenskapliga prosa, inte minst i den queerteoretiska. I mit tycke har teorin ibland fått en alltför framträdande plats och skönlitteraturen har alltså ofta använts för att illustrera olika teoriers doxa. Jeg vill i stället låta de litterära texterna och de historiska kontexterna stå i centrum. (s. 25)

Det er ikke diskursanalyse, der foretages, men forholdsvis traditionel litteraturhistorieskrivning, der opretholder kategorier som forfatterskab, værk og biografi. De seks hovedkapitler er centreret om hver sin litterære skikkelse (det sidste dog om hele tre). Der er altså tale om homografiske konstruktioner. Men dem kan andengenerations-queerteoretikere så dekonstruere og skrive sig op imod. Jeg mener, at det er vigtigt, at der produceres sådanne former for homolitteraturhistoriografisk grundforskning. Ikke fordi jeg har noget imod subtile og 'parasitære' dekonstruktioner, men ligesom Borgström mener jeg, at de har taget overhånd på bekostning af mere nødvendig homolitterær grundforskning, der i modsætning til den engelsksprogede verden i høj grad mangler her i Norden. Hos os har queerteorien nærmest sprunget en generation over og vil sommetider dekonstruere en homohistorie, der slet ikke er blevet tilstrækkeligt udviklet i Norden endnu.

Borgströms metode består af en bred in-

troduktion til forfatterskaber efterfulgt af nedslag i særligt relevante enkeltværker og ikke mindst deres receptionshistorie, og hun præsenterer både kendte og ukendte forfattere. Materialet er ikke kun fiktion, men også breve, dagbøger, anmeldelser, journalistik og essayistik som i det første kapitel om den tidlige feminist Frida Stéénhof (1865-1945), der i 1899 skrev et drama med den lovende titel: *Det moderna Lesbos*. Det forblev udgivet (og er nu tabt!) efter råd fra førende seksualoplysere som Ellen Key, hvis frigørelsesevangelium udelukkende angik heteroseksualitet.

Hvis tekster om homoseksualitet overhovedet blev udgivet, var det ofte under pseudonym, som i tilfældet med romanen *Vi stackars kvinnor* fra 1917, der blev genopdaget ved et tilfælde. Her funderer Borgström overordnet om, hvad der ellers måtte gemme sig i homolitteraturens skjulte skattekasse, når man higer og søger i gamle bøger: "Man kan bare spekulere over hur många berättelser om den förbjudna kärleken det kan tänkas finnas i den svenska litteraturens historia om man systematiskt skulle leta efter dem" (65).

I *Vi stackars kvinnor* er det pigen Thyra, der forføres af den ældre og forbavsende udæmoniserede Fru Viveka, som Thyra til slut forlader til fordel for Gud. Hun ender som frelserpige.

Arbejderforfatterinden Maria Sandel (1870-1927) behandler humoristisk kvindekærlighed i romanen *Droppar i folkhavet*, mens Lydia Wahlström (1869-1954) maskerer sit køn og sin seksualitet som mandlig protagonist i den selvbiografiske roman *Daniel Malmbrink* (1918). Agnes von Krusenstjerna (1894-1940) analyseres i bogens stærkeste læsning, der, i kritisk dialog med sekundærlitteraturen, fremskriver dæmoniseringen af mandlig homoseksualitet og apoteosen af kvindelig homosocialitet. Slutkapitlet fremlæser anderledes utopier i tre senere romaner: Gertrud Almqvists *I tolfte timmen* (1928), Margareta Subers lesbiske klassiker *Charlie* (1932) og Karin Boyes selvbiografiske *Kris* (1934). Disse repræsenterer et radikalt nyt syn på kvindekærlighed:

Föreställningar om homosexualitet som synd, brott, narcissism, omognad, sjukdom, dekadens, degeneration, perversion, vampyrism, monstrositet och annat elände dyker visserligen upp här och var även i dessa romaner, men de reproduceras inte utan avvisas. (s. 193)

Charlie försöker at skriva en positiv identitet frem, mens Kris mere radikalt nægter selve begrebsliggørelsernes overgreb, en snedig literær strategi:

“Undvikandet av de kliniska, moraliserende, avståndstagande, föraktfulla och hatiska orden handler om at skriva om det förbjudna utan att reproducera homofobiska diskurser” (s. 225).

Hvordan denne historie fortsætter, kan man håbe at læse i Borgstrøms kommende forskning, som kun kan hilses velkommen som eminent formidlet og nødvendig grundforskning.

Dag Heede, ph.d.
Lektor i dansk litteratur
Syddansk Universitet

LITTERATUR

· von Rosen, W. 1993. *Månens kulør. Studier i dansk bøssehistorie 1628-1912*. København: Rhodos.